

Міністерство культури та інформаційної політики України
Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ
Цикл фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін

Балагурак Христина Тадеївна

Тема: Етюд голови натурника

Косів - 2022 р.

Міністерство культури та інформаційної політики України
Косівський фаховий коледж прикладного та декоративного мистецтва ЛНАМ
Цикл фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін

Методичні рекомендації до виконання завдання з живопису

Етюд голови натурника

(для студентів III курсів)

ОКР «молодший спеціаліст»

Галузь знань 02 «Культура і мистецтво»

Спеціальність 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Спеціалізація: ХВД, ХТ, ХОМ, ХВМО, ХК, ХВШ

Балагурак Христина Тадеївна,
викладач рисунку та живопису,
спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. Підготовка викладача до занять з вивчення етюду голови натурника в техніці гризайль.....	7
1.1. Тематичний план	7
1.2. Мета завдання та цілі навчання	8
1.3. Організація навчального процесу	9
1.4. Схема заняття з живопису	11
РОЗДІЛ 2. Структура і зміст завдання	12
2.1. I етап. Вивчення натури (виконання етюдів, начерків з різних положень).	12
2.2. II етап. Виконання рисунку на форматі.	13
2.3. III етап. Підмальовок. Виявлення великих площин світла і тіней.....	14
2.4. IV етап. Деталізація та узагальнення	15
РОЗДІЛ 3. Контроль навчальних досягнень студентів	19
ВИСНОВКИ	20
Список використаної літератури	21

ВСТУП

Портрет один із жанрів живопису, що повсякчас приваблював митців. Зображення обличчя людини дійшли до нас у мініатюрах Давнього Єгипту, Греції й Риму, а також у книжкових ілюстраціях середньовічних Європи й Азії. Особливого розквіту портретний жанр досягнув в епоху Відродження (Леонардо да Вінчі, Рафаель та ін.). Свій внесок у розвиток портретного живопису зробили і Українські художники це і Т. Шевченко, О. Мурашко, З. Серебрякова.

У навчальних програмах фахових дисциплін (рисунок, живопис), які входять до циклу професійної та практичної підготовки майбутніх художників декоративно-ужиткового мистецтва, темі зображення голови людини відведено вагоме місце. До роботи над портретними етюдами студенти приступають, вивчивши пропорції, анатомічні особливості та конструктивну побудову голови. Ця тема є однією із найскладніших і найцікавіших у фаховій підготовці майбутніх художників. Вона розкриває перед студентами принципи побудови реалістичного зображення людини кольором на площині, формує «образне мислення». Як відомо, метою усіх постановок в академічному живопису (натюрморт, інтер'єр, голова людини, фігура) є не тільки вивчення засобів зображення, а й оволодіння системою побудови художньої форми, створення образу. Створення портрета – це, перш за все, створення цілісного образу, що є необхідною умовою художньої цінності зображення. Художній образ – це єдність об'єктивного й суб'єктивного, логічного й чуттєвого, раціонального й емоційного, абстрактного й конкретного, загального й індивідуального, необхідного й випадкового, частини й цілого, сутності і явища, змісту й форми. Саме з художнім образом пов'язана здатність мистецтва дарувати людині глибоку естетичну насолоду, що пробуджує у неї почуття прекрасного. Звичайно, оволодіти високою майстерністю можна лише завдяки наполегливій і цілеспрямованій праці. Окрім аудиторної роботи, велике значення має самостійна творча робота студентів, на яку відводиться значна кількість часу за навчальними планами. Вивчення живопису ведеться у чіткій послідовності від простого до складного, тому перш ніж приступити до роботи над головою

натурника в кольорі, слід виконати етюд у техніці «гризайль» – живопис однією фарбою (чорна, коричнева, умбра й т.п.). Це необхідно для того, щоб навчитися передавати форму голови за допомогою світлотіньових відносин, зрозуміти розподіл тону в глибину від найсвітліших частин голови до найтемніших.

РОЗДІЛ 1.

Підготовка викладача до занять з вивчення етюду голови натурника в техніці гризайль

1.1. Тематичний план.

№ п/п	Завдання (змістові модулі)	Кількість годин		
		Практичних аудиторних занять	Індиві- дуаль- них занять	Самостійної роботи (домашнє завдання)
I	ЕТЮД ГОЛОВИ НАТУРНИКА В ТЕХНІЦІ ГРИЗАЙЛЬ	14	4	6
1.	Вивчення натури (виконання етюдів, начерків з різних положень).	2	1	2
2.	Композиційне розташування форми на листі. Визначення повороту голови, лінії горизонту та відповідних скорочень. Рисунок загальної маси голови. Виконання робочого рисунка.	4	1	1
3.	Підмальовок даної роботи. Виявлення великих площин світла і тіней.	4	1	1
4.	Формування об'єму деталей обличчя. Узагальнення і приведення окремих частин зображення до єдиного цілого.	4	1	1

Завдання «Етюд голови натурника» розрахований на 14 годин практичних аудиторних занять і 4 години індивідуальних занять.

Самостійна робота (домашні завдання - 6 год.) передбачає активне сприйняття, засвоєння і опрацювання теоретичних основ живописної графії, закріплення і розвиток вмінь та навичок користування фарбами у різних живописних техніках і матеріалах, виконання індивідуальних творчих завдань до теми.

1.2 Мета, завдання та цілі навчання

Практичні завдання передбачають засвоєння теоретичних основ побудови живописних зображень на основі грамотного рисунка та вимог композиції. Потребують методичної послідовності виконання навчальних завдань, уважного й вдумливого вивчення натури та засобів живописного зображення, що сприяє зростанню професійних навичок виконання етюдів та довготривалих робіт, різноманітних за складністю.

Навчальна мета :

- правильно компонувати на форматі;
- оволодіти техніками живопису;
- використовувати знання з пластичної анатомії на практиці;
- аналізувати умови освітлення та вплив освітлення на об'ємні форми;
- виявляти характерні індивідуальні риси даного натурника;
- підпорядковувати деталі цілому, оперуючи узгодженням світлових контрастів.

Розвиваюча мета:

- відчуття композиційної рівноваги;
- аналітичне мислення при малюванні натури;
- культуру зорового сприйняття;

Виховні цілі навчання:

- виховувати естетичні почуття, гармонійність особистості майбутнього художника;
- сумлінне відношення до навчання;
- постійне прагнення до самоконтролю та самовдосконалення власного «Я», як художник.

Завдання навчальної дисципліни:

Основним завданням вивчення дисципліни є оволодіння практичними навичками живопису голови людини: вивчити закони композиційного розміщення зображення на форматі; вміти передавати одним кольором та градаціями кольору – форму, об'єм, світло, простір і т.д

Згідно з вимогам освітньо-професійної програми студенти повинні **знати:**

- закони композиційного розміщення зображення на форматі;
- образотворчі закони і вміти їх втілювати у роботі;
- пропорції голови людини;
- вимоги до розподілу світлотіні на формі голови людини для передачі об'єму;
- правила повітряної перспективи

уміти:

- зображувати голову людини у взаємозв'язку з простором, освітленням і з урахуванням її тональних особливостей;

- знати технологію та техніку живопису аквареллю та гуашшю або олійними фарбами (за вибором студента);

- володіти практичними навичками живопису;

- застосовувати закони композиційного розміщення зображення на форматі;

- передавати градаціями кольору – форму, об'єм, світло, простір і т.д;

1.3. Організація навчального процесу.

Постановка.

Щоб етюд гризайллю був цікавим, треба обрати натурника з яскравою характерною зовнішністю. Його краще освітити лампою, щоб була чітко помітною тональна градація форм голови, які знаходяться під дією прямих променів світла, променів, що падають під кутом. Тлом для голови може бути гладка драпіровка середньої тональності. Це є необхідним для того, щоб ясно бачити світлі площини голови – лоб, вилиці тощо – на більш темному фоні, а темні частини голови виглядали виразним силуетом на більш світлому тоні.

Художник-педагог повинен ретельно продумати не тільки композицію

постановки, але й спосіб донесення знань до студентів, структуру всього уроку.

Для вивчення живопису ефективним є застосування комбінованого уроку (за Ю. Конаржевським та Є. Єліньковою) та інтерактивного (за О. Пометун). Викладач складає план-конспект , де визначає всі аспекти заняття.

Заздалегідь мусить бути продуманий хід заняття. Визначається обсяг виконання завдання за відведений час. Звичайно не всі студенти працюють однаково швидко та якісно. Тому таким важливим є впровадження особистісно-орієнтованих технологій навчання. Здійснюючи індивідуальний підхід, вказуючи на помилки в роботі та методи їх виправлення, викладач повинен враховувати рівень інтелекту та підготовки з рисунку, пізнавальні здібності кожного студента зокрема. Вміло застосовуючи різноманітні методи пояснення, можна досягти постановленої мети в більшості студентів.

Відповідно до програми, визначається обсяг теоретичного матеріалу даного заняття, форми, методи й прийоми ефективного донесення його до студентів.

При поясненні тем з живопису доцільно використовувати такий засіб навчання, як таблиці поетапного виконання. Пояснення добре доповнювати прикладами з історії мистецтва та сучасності.

Однією з найважливіших умов успішного навчання рисунку є самостійна робота, виконання домашніх завдань. За кількістю, вони, не повинні перевантажувати студентів, тому самостійно краще виконувати короточасні етюди.

Особливу увагу на занятті необхідно також приділити обговоренню виконаних домашніх робіт . Спочатку варто переглянути роботи кожного студента, вказавши на помилки індивідуально. А на завершення організувати загальний перегляд виконаних самостійно робіт з обговоренням, у якому беруть участь усі студенти й викладач. Таке спілкування, де студент-викладач або студент-студент обмінюються думками, значно покращує відносини між студентами в групі та впливає на підвищення рівня успішності з живопису.

Форми організації навчання бувають різними, та які б методи ми не

використовували, ефективність навчання залежить, у великій мірі, від підготовки викладача до заняття.

1.4. Схема заняття з живопису

№	Етап заняття	Мета етапу
1	Мотивація	Зосередити увагу студентів на завданні та викликати інтерес до теми . Прийоми навчання: питання, коротка історія, короткочасний етюд.
2	Оголошення теми та очікуваних навчальних результатів	Забезпечити розуміння студентами змісту їхньої діяльності, тобто того, що вони повинні досягти за час заняття й чого від них очікує викладач.
3	Надання необхідної інформації	Надати студентам необхідну інформацію для виконання практичного завдання. Це може бути пояснення, приклади виконаних попередньо робіт. Повторення інформації із суміжних предметів: рисунка, пластичної анатомії, перспективи.
4	Перевірка домашнього завдання (може здійснюватися на будь-якому етапі уроку)	Індивідуальний аналіз, виявлення та виправлення недоліків. Фронтальний перегляд домашніх робіт із залученням до обговорення студентів .
5	Інтерактивна вправа: - інструктування - виконання завдання - індивідуальна робота зі студентами - презентація результатів виконаного завдання	Організувати практичну самостійну роботу студентів для виконання поставленої мети. Викладач виступає в ролі фасилітатора, полегшуючи виконання завдання методом індивідуальної роботи зі студентами .
6	Надання домашнього завдання	Повідомлення домашнього завдання та інструктаж щодо його виконання.
7	Підведення підсумків	Виставити виконані роботи та проаналізувати ступінь реалізації поставлених цілей. Вказати на помилки та методи їх усунення . Залучити до обговорення виконаних робіт студентів.

Міжпредметні зв'язки: пластична анатомія, композиція, перспектива, кольорознавство.

РОЗДІЛ 2

Структура і зміст завдання

Студенти повинні мати такі матеріали та приладдя:

1. Аркуш паперу заданого формату (A2 – 0,5 листа).
2. Олівець графітний, середньої м'якості (HB, B).
3. Гумка.
4. Аркуш паперу (A4, A5) для начерків та етюдів.
5. Набір фарб (акварель, гуаш чи олійні фарби, за вибором студента).
6. Палітру для змішування фарб.
7. Пензлі: середній (№12-18) і тонкий (№8-10) круглі.
8. Невеликий аркуш паперу для проби розведеної фарби та її поєднань;
9. Чисту ганчірку (або серветки мокрі, сухі) для вибирання вологи з пензлів.

2.1. I етап. Вивчення натури (виконання етюдів, начерків з різних положень).

Вступна бесіда. Аналіз постановки.

Після організації аудиторії, як правило, заняття починається з повідомлення теми та мети завдання.

«Гризайль – це живопис однією фарбою. Мета живопису гризайлю полягає в тому, щоб навчитися передавати форму голови за допомогою світлотіньових відношень, зрозуміти розподіл тону в глибину від самих світлих частин голови до самих темних і потім вже перейти до зображення голови натурника фарбами – кольором. Для виконання етюдів гризайлю треба взяти фарбу темного кольору, щоб можна було витримати тональний діапазон від самого світлого до самого темного, що відповідає нашому сприйняттю реальної дійсності. Такою фарбою можуть бути чорна, коричнева, умбра тощо»

Сенс подібної роботи полягає в тому, щоб відчуті у натурі та вирішити на папері загальне тональне рішення моделі, вирішити велику форму, знайти

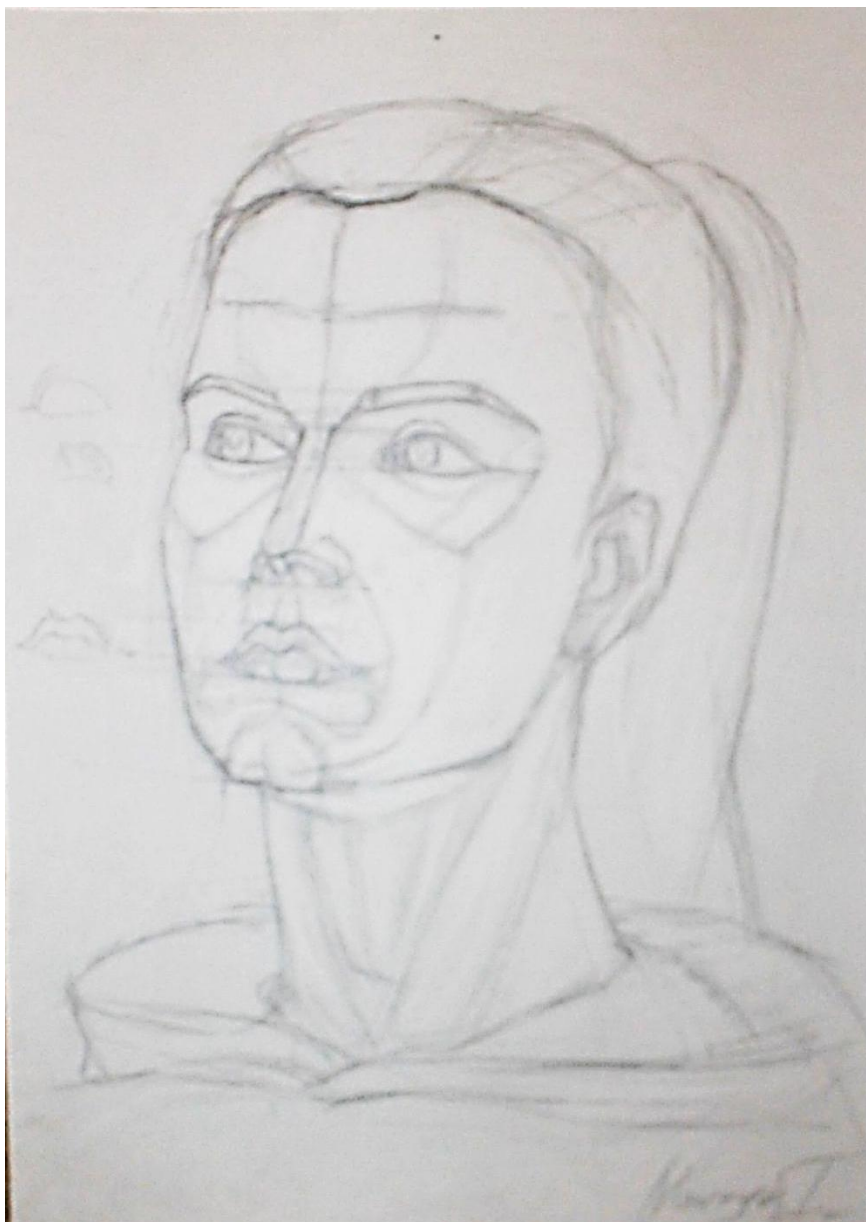
конструктивний та пластичний зв'язок зображення моделі з простором тла, одежею натурника, деталями інтер'єру. «При виконанні форескизів голови натурника гризайллю треба навчитися вільно володіти пензлем, вміти писати форму голови, водночас вирішуючи великі відношення світлової та тіньової частин її з тлом, тоном волосся, тоном частин одежі, які підпадають під зображення.

Робота над постановкою починається зі створення композиції. І перший важливий етап на цьому шляху - пошуково-ескізна робота, яка може складатись з короткострокових етюдів, графічних композиційних зарисовок, та фотоматеріалів - фотографій із натури, з різних ракурсів, у різному освітленні.

У пошуковому композиційному ескізі студент повинен вдало розташувати зображення голови людини у форматі, зазначити узагальнено освітлені місця та тіні на голові, та їхнє співвідношення з тоном фону.

2.2. II етап. Виконання рисунку на форматі .

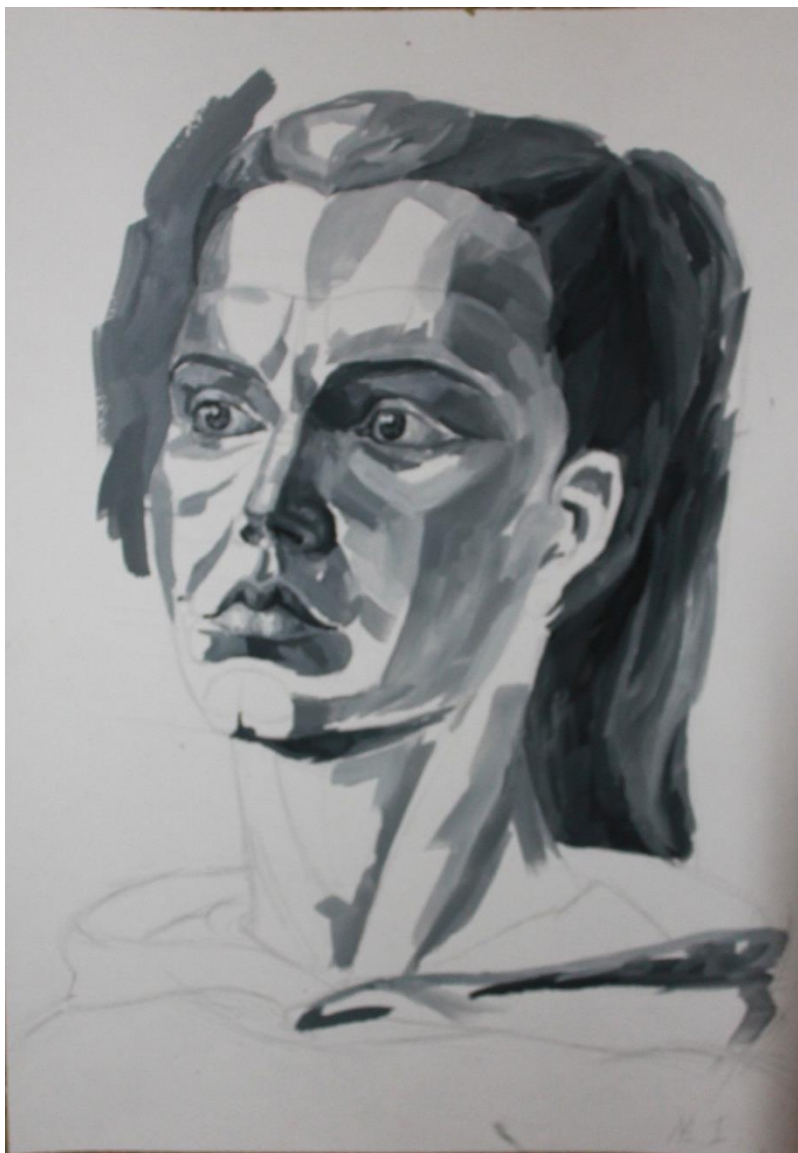
Необхідно вирішити питання розміщення зображення голови натурника на форматі, тобто вирішити питання композиції. Розмір зображення голови натурника має бути трохи меншим за натуральну величину. Розташування зображення голови натурника на аркуші паперу має бути побудованим на основі рівноваги світлих та темних плям на площині, щоб зображення було пластично цільним, не перемагало ні вправо, ні вліво, ні доверху, ні донизу. В малюнку для етюдів гризайлю більше уваги треба приділяти конструктивній побудові голови натурника, її правильному зображенню в перспективі. Важливо також найточніше визначити пропорції голови та розміщення на ній всіх деталей (напрям очей, носа, ліній губ, вилиць, підборіддя тощо). Рисунок треба виконувати гостро підточеним олівцем, тонкими лініями, без натиску, причому дуже уважно й строго конструктивно з виявленням великої об'ємної форми голови.

II етап: побудова голови людини на форматі, виконання рисунку.

2.3. III етап. Підмалювок. Виявлення великих площин світла і тіней.

Спочатку студент виконує підмалювок – узагальнено, не завантажуючи поверхню фарбою, працюючи великим пензлем, прокладаючи лише основні тональні співвідношення. При цьому краще починати з тіньових міст, але неодмінно визначати їхнє співвідношення з освітленими ділянками. Прописуючи фон, треба враховувати, що поряд з освітленою частиною натури він буде темніше ніж поряд із тіньовою, у силу одночасного тіньового контрасту.

III етап: Виявлення великих площин світла і тіней.

2.4. IV етап. Деталізація та узагальнення

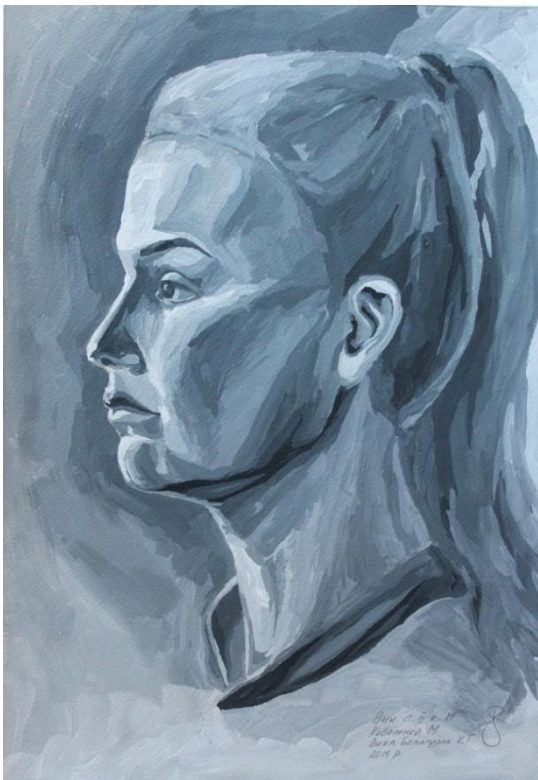
Наступний етап роботи – конкретизація деталей та уточнення загальної форми голови. Але деталізацією не можна захоплюватись. Деталі мають бути гармонійно вміщеними в загальний тональний стан етюд, бути частиною великої форми голови. Деталь є доброю тоді, коли вона займає достойне місце у просторі, знаходиться у гармонії з іншими деталями голови. Малюючи, наприклад, очі, не можна обмальовувати контури повік. Треба знайти потрібний тон для впадин очей, «поліпити» об'єм півкуль очей та лише у кінці роботи двома або чотирма точними ударами пензля «посадити» форму очей на своє місце. Малюючи одне око, треба одразу написати й інший, пам'ятаючи про їхній зв'язок

в загальному об'ємі голови. Порівнюючи тонально останні деталі голови (вилиці, губи, ніс, підборіддя, вуха, лобні бугри тощо), необхідно їх писати, виходячи з розуміння того, що вони є тільки частиною єдиної форми. Треба писати ту або іншу деталь, але водночас бачити всю форму. Це не просто – навчитися цільному сприйняттю форми. Завдання узагальнення – встановити конструкцію голови, виправити помилки, що були зроблені під час проробки деталей, намагатися приглушити тони й деталі, які є занадто активними і не вписуються у тональне середовище етюд. При узагальненні етюд необхідно намагатися того, щоб найсвітліша пляма була десь в одному місці, найтемніше також було десь в іншому, щоб тіні не були глухими та чорними. Для цього треба десь змити фарбу, десь пролесірувати іншим тоном, десь покласти фарбу сміливо й рішуче, посилюючи рух форми.

Виконання одного етюду гризайллю в аудиторії є недостатнім для того, щоб отримати досвід зображення форми пензлем одним кольором. Для цього треба виконати два-три короточасних етюди в самостійної роботі, що дозволить мати необхідні уміння у виконанні однокольорових етюдів голови натурника [4, 101]. Отже, при виконанні етюдів голови натурника одним кольором стає зрозумілим, що форма відображує свої матеріальні властивості за допомогою світла, що форму голови натурника можна зображувати в об'ємі, якщо знайти кордони тону для освітлення частин, півтонів, тіньових частин голови й оточуючого середовища, навчитись бачити й зображувати форму тоном, вести етюд від загального до деталей, зберігаючи загальне. Такі завдання стають необхідною складовою процесу навчання майбутніх художників декоративно-прикладного мистецтва.

Студентські роботи різних років, виконані під керівництвом автора методичної розробки.

Коваленко Марина, III ХТ, 2015р.

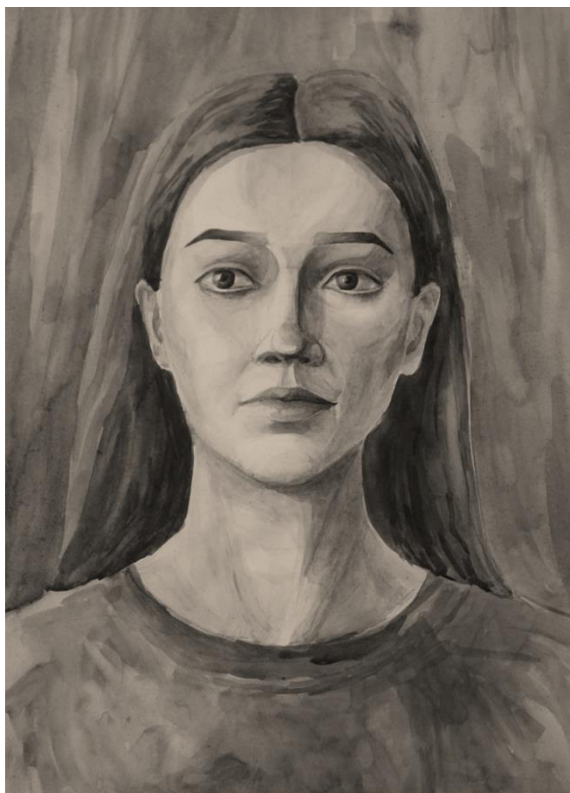
Кравчук Діана, III ХВІІІ, 2016р.

Балацко Василь, III ХОМ, 2017р.

Коваленко Анатолій, III ХОМ, 2017р.

Лесюк Тетяна, III ХВМО 2018р.

Бідуляк Вікторія, III ХТ, 2021р.

РОЗДІЛ 3

Контроль навчальних досягнень студентів

Поточний контроль успішності здійснюється на заняттях методом фронтального огляду та оцінювання за 12-ти бальною шкалою після виконання кожного завдання викладачами циклової комісії фундаментальних та професійно-орієнтованих дисциплін.

Підсумковий контроль виконання завдань з живопису здійснюється у формі екзамену-перегляду після закінчення кожного семестру у всіх групах цикловою комісією фундаментальних дисциплін та фаховою радою навчального закладу.

Критерії оцінювання навчальних досягнень за семестр.

Методика оцінювання та нарахування балів студентові базується на виконанні ним вимог, що відповідають завданням програми, за 12-ти бальною шкалою.

1. Гармонійне композиційне вирішення на форматі.
2. Виявлення пропорцій та характерних особливості голови натурника.
3. Конструктивне зображення, згідно з впливом перспективи.
4. Майстерність передавати тональними градаціями кольору – форму, об'єм, світло, простір і т.д;
5. Уміння виявити плановість за рахунок передачі повітряної перспективи.
6. Вправність узагальнити роботу у гармонійному співвідношенні.

Висновки

Під час роботи над етюдом голови натурника в техніці гризайль студенти набувають практичних навичок, вчаться сприймати пропорції, уловлювати світлотіньові градації та виробляють вміння цілісного бачення постановки.

Робота над етюдом голови дає можливість студентам творчо використовувати раніше набуті знання з пластичної анатомії та правила перспективи, навички рисунку голови людини. Студенти набувають уміння передавати об'ємні форми тоном. Завдання виконане в техніці «гризайль» є першим, важливим етапом у вивченні живопису портрета.

Практичні аудиторні заняття проводяться за схемою:

- вступна бесіда та постановка завдання;
- виконання практичного завдання (рисунок з натури);
- обговорення та підведення підсумків роботи.

Етюд голови людини, як і кожна тема програми, реалізується через дві основні форми роботи – аудиторну і домашню. Домашні завдання повинні відповідати даному завданню. Короткочасні етюди, які виконують студенти самостійно, спрямовані на поглиблення знань та умінь з живопису. Усі домашні роботи студентів повинні ретельно аналізуватися й оцінюватися. Увага викладача до них сприяє кращій самостійній роботі студента, а детальний аналіз самостійних робіт допомагає викладачеві в індивідуальній роботі зі студентом. Проведення індивідуальної роботи зі студентами є однією з найважливіших складових у роботі викладача рисунка. Нечасто група буває однорідною за своєю підготовкою і творчим потенціалом і бажанням навчитися малювати. Тільки звертаючи увагу на помилки кожного студента, зокрема, працюючи індивідуально з кожним із них, можна досягти приблизно рівних результатів.

Використана література:

1. Аксенов Ю.Г., Закин Р.М., Кригель Ф.М. Рисунок и живопись. Т1.2. – М., 1963.
2. Алексеев С.С. О колорите. – М., 1974.
3. Беда Г.В. Живопись. – М., 1986.
4. Волков Н.Н. Композиция в живописи. – М., 1977.
5. Гаррисон Х. Рисунок и живопись. Полный курс./Пер.Е.Зайцевой. – М.: Изд-во – Эксмо, 2006. – 256с., ил.
6. Живопись : [учеб. пособие для студ. высших учеб. заведений] / Н. Бесчастнов, В. Кулаков, И. Стор [и др.] – М. : ВЛАДОС, 2003. – 224 с.
7. Киплик Д.И. Техника живописи. – М., 1978.
8. Олекса Новаківський. – Львів.: Інститут колекціонерства українських мистецьких пам'яток при НТШ, ..., 2009. – 184с.
9. Повний посібник для малювання (російською мовою).: Книжний клуб. - Харків, Белгород., 2008.
10. Стасевич В.Н. Искусство портрета. – М., 1978. .
11. Членова Л. Олександр Мурашко. Сторінки життя і творчості / Л. Членова. – Хм. : Галерея, К. : Артанія Нова, 2005. – 256 с.
12. Шорохов Е. В. Композиция : [учеб. для студентов худож.-граф. пед. ин-тов.] / Е. В. Шорохов. – 2-е изд., перераб. и доп. – М. : Просвещение, 1986. – 207 с. : ил
13. Ятухин А.П. Живопись. – М., 1985р.
14. Ярослав Красневич. Малярство і графіка. – Львів.: Оранта., 2007.